

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Сюжеттік-рөлдік ойындар арқылы сөйлеуді кешенді дамытудың тиімділігі

ЖАРИЯЛАНДЫ
01.12.2025СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/185422/>

Кенжеханова Жадыра Кенжехановна

КМҚК «Қарлығаш» бөбекжай-бақшасы»

Тәрбиеші

Балабақша – баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы мен әлеуметтенуінің алғашқы мектебі. Бұл кезеңдегі негізгі іс-әрекет – ойын. Ойынның көптеген түрлері ішінде **сюжеттік-рөлдік ойындардың** орны ерекше. Олар баланың тек әлеуметтік дағдыларын ғана емес, сонымен қатар **сөйлеу тілінің барлық компоненттерін кешенді түрде** дамытуға мүмкіндік беретін тиімді педагогикалық құрал болып табылады.

I. Сөйлеудің негізгі компоненттеріне әсері

Сюжеттік-рөлдік ойын – бұл баланың өмір тәжірибесін, білімін, эмоциясын және сөйлеуін бір арнаға тоғыстыратын бірегей орта.

1. Лексикалық және грамматикалық құрылымды дамыту

- **Сөздік қорды байыту:** Ойын барысында бала жаңа кәсіптерге, заттарға, құралдарға және іс-әрекеттерге қатысты арнайы атауларды меңгереді. Мысалы, «Пошта» ойынында: **сәлемдеме, хат, пошташы, жөнелту** сияқты сөздер белсенді қолданысқа енеді.
- **Грамматикалық қателерді түзету:** Тәрбиеші ойынға қатысушы ретінде балалардың сөйлем құрылысындағы, сөздерді септеудегі немесе жіктеудегі қателіктерін ойын үстінде **байқатпай, үлгі ретінде дұрыс қайталау** арқылы түзетеді.

2. Диалогтық және монологтық сөйлеуді жетілдіру

- **Диалогтық сөйлеу:** Рөлдердің (сатушы – сатып алушы, дәрігер – науқас, ана –

бала) арасындағы қарым-қатынас дағдылары қалыптасады. Бала сұрақ қояды, өтініш білдіруді, пікірін айтуды және келіссөз жүргізуді үйренеді. Бұл – қарым-қатынас мәдениетінің негізі.

- **Монологтық сөйлеу:** Бала өз рөлін немесе ойынның сюжетін басқаларға түсіндіруге мәжбүр болғанда монологтық сөйлеу белсендіріледі. Мысалы, «**Экскурсия**» ойынында гид рөліндегі бала музейдегі экспонаттарды толық сөйлемдермен, жүйелі түрде сипаттауға тырысады.

II. Сюжеттік-рөлдік ойындарды сөйлеуді дамытуға бағыттау әдістемесі

Сюжеттік-рөлдік ойынды қарапайым көңіл көтеруден мақсатты дамыту іс-әрекетіне айналдыру үшін тәрбиеші нақты қадамдарды ұстануы керек.

1. Дайындық кезеңі: Сөздік ортаны құру

Ойынды бастамас бұрын, тәрбиеші тақырыпқа қатысты «**сөздік атмосфера**» жасауы қажет:

- **Мақсатты әңгіме:** Ойын тақырыбына байланысты **жаңа сөздер** мен **сөз тіркестерін** алдын ала енгізу (мысалы, «Өрт сөндіруші» ойыны алдында «дыбыстық дабыл», «гидрант», «баспалдақ-трансформер» сөздерімен таныстыру).
- **Суреттер мен бейнероликтер:** Кәсіп иелерінің іс-әрекеттерін көрсету арқылы балаға сөздік образдарды қалыптастыру.

2. Ойын барысы: коммуникативтік ынталандыру

Ойын кезінде тәрбиеші балаларды сөйлеуге итермелейтін «сөйлеу жағдаяттарын» туғызуы тиіс.

- **«Айналмалы рөл» әдісі:** Ең пассивті балаға сөйлеуді талап ететін рөлді беру (мысалы, «**Касса қызметкері**» рөліндегі бала әр сатып алушыдан «Сізге тағы не керек?», «Қош келдіңіз», «Сатып алғаныңызға рахмет» деп сұрауға мәжбүр).
- **«Дағдарыс» ситуациялық кезең :** Ойынға күтпеген жағдайды қосу. Мысалы, «**Банк**» ойынында: «Банкомат бұзылып қалды, менеджер бұл жағдайды клиенттерге қалай түсіндіреді?». Бұл баладан қисынды және байланыстырып сөйлеуді талап етеді. **Сұрақ қою техникасы:** Тәрбиеші жауабы «Иә» немесе «Жоқ» болмайтын, **ашық сұрақтар** қоюы керек (мысалы, «Бұл тағамды неліктен осылай дайындадың?», «Бұл құрылыстың мықтылығын қалай дәлелдейсің?»).

III. Сөйлеуді дамытуға арналған сюжеттік-рөлдік ойындар

Сюжеттік-рөлдік ойындардың әрқайсысы сөйлеу тілінің белгілі бір компонентін дамытуға

бағытталған нақты мақсаттарды көздейді. Төменде балабақша тәжірибесінде жиі қолданылатын және сөйлеуді белсенді дамытатын ойындарға мысалдар келтірілген.

1. **«Дәрігер қабылдауы» (аурухана) сөйлеуге қойылатын мақсат:** Науқастың шағымын, дәрігердің кеңесін және емделу процесін сипаттайтын **монологтық** және **диалогтық** сөйлеуді дамыту.

- **Тілдік функциялар:**

- **Сөздік қор:** *термометр, рецепт, дәрігер, медбике, емдеу, науқас, диагноз, тамақ ауруы, жөтел сияқты арнайы лексиканы меңгеру.*
- **Монолог үлгісі:** Дәрігердің «Науқасты тексеру кезіндегі баяндамасы» («Қазір тамағыңызды тексеремін. Ол қызарып тұр. Сізге мына дәріні күніне үш рет ішу керек»).
- **Диалог:** Науқастың дәрігерге шағымдануындағы эмоционалдық сипаттамалар («Менің басым қатты ауырып тұр», «Мен ұйықтай алмадым»).

2. **«Супермаркет» (Дүкен)**

- **Сөйлеуге қойылатын мақсат:** Сатушы мен сатып алушы арасындағы іскерлік қарым-қатынас, сандық ұғымдарды қолдану және өтініш білдіру әдебін дамыту.

- **Тілдік Функциялар:**

- **Диалог үлгісі:** Сұрақ-жауап («Сізге не керек?», «Маған бір килограмм алма беріңізші»), баға сұрау, алғыс білдіру («Рақмет, сау болыңыз»).
- **Сөздік қор:** Санау, өлшем бірліктері (*килограмм, дана, литр*), азық-түлік атауларының жинақталған топтары (*сүт өнімдері, жемістер, көкөністер*).
- **Сипаттама:** Сатушының тауардың сапасын немесе артықшылығын сипаттауы («Бұл нан бүгін піскен, әлі жып-жылы»).

3. **«Театр сахнасы»**

- **Сөйлеуге қойылатын мақсат:** **эмоционалды-экспрессивті** сөйлеуді, **интонацияны** және **күрделі сөйлем құрылымын** дамыту.

- **Тілдік функциялар:**

- **Рөлдік мәтіндерді оқу:** Кейіпкердің сөзін дауыс ырғағымен (қуаныш, реніш, таңданыс, қорқыныш) жеткізуді үйрену. Бұл дағды баланың сөйлеуін мәнерлі етеді.
- **Сөздік қор:** *сахна, декорация, режиссер, әртіс, көрермен, премьер* сияқты театрлық лексиканы қолдану.

- **Баяндау:** Режиссердің актерге міндет қоюындағы түсіндіруші монолог («Сенің кейіпкерің өте ашулы, сондықтан дауысыңды қатты шығарып, жылдам сөйлеуің керек»).

4. «Аспаздық студиясы» (кафе немесе асхана)

- **Сөйлеуге қойылатын мақсат:** Процесті (іс-әрекеттер тізбегін) сипаттайтын байланыстырып сөйлеуді (нұсқаулық) дамыту.
- **Тілдік функциялар:**
 - **Монолог (нұсқаулық):** Тағамның жасалу ретін толық сөйлемдермен айтып беру. Мұнда **уақыттық байланыстырушы сөздер** қолданылады: «Алдымен...», «Содан кейін...», «Келесі кезекте...», «Ең соңында...».
 - **Етістіктер:** Іс-әрекетті білдіретін етістіктерді белсенді қолдану (турау, араластыру, пісіру, қайнату, құю, қамыр илеу).
 - **Диалог:** Аспаздың даяшыға тағамды сипаттап беруі немесе тапсырысты қабылдау

Тәрбиеші сюжеттік-рөлдік ойындарды ұйымдастырғанда, тек рөлдерді бөліп қана қоймай, әр балаға **сөйлеуге деген қажеттілік тудыратын** жағдайларды туғызуы тиіс. Ойын барысында тәрбиешінің бағыттаушы сұрақтары мен үлгілі сөйлеуі – бала тілін дамытудағы негізгі кілт.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.